

**ZAMONAVIY O'ZBEK TILIDA YANGI SO'ZLARNING PAYDO BO'LISH
TENDENSIYALARI**

Ochilova Xursanoy Maxmud qizi

Chirchiq davlat pedagogika universiteti

Turizm kafedrası dotsent v.b.

ochilovaxursanoy26@gmail.com

Abdullayeva Xurshida Axmad qizi

Mirzayeva Munira Muhamadiyevna

*Chirchiq davlat pedagogika universiteti Turizm fakulteti Xorijiy til va adabiyoti
yo'nalishi 2- bosqich talabalari*

Annotatsiya. *Ushbu maqolada zamonaviy o'zbek tilida yangi so'zlarning paydo bo'lish tendensiyalari, ularning shakllanish sabablari hamda til tizimiga kirib kelish yo'llari tahlil qilinadi. Neologizmlar asosan ijtimoiy-siyosiy hayotdagi o'zgarishlar, fan-texnika taraqqiyoti va global axborot makonining kengayishi bilan bog'liq ravishda paydo bo'lmoqda. Maqolada yangi so'zlarning leksik va semantik xususiyatlari, ularning til madaniyatiga ta'siri ham nazariy va amaliy jihatdan o'rganiladi.*

Kalit so'zlar: *yangi so'zlar, neologizm, o'zbek tili, til tizimi, yangilanish, leksik qatlam, globalizatsiya.*

**ТЕНДЕНЦИИ ПОЯВЛЕНИЯ НОВЫХ СЛОВ В СОВРЕМЕННОМ
УЗБЕКСКОМ ЯЗЫКЕ**

Очилова Хурсаной Махмудовна

Чирчикский государственный педагогический университет,

доцент кафедры туризма (и.о.)

ochilovaxursanoy26@gmail.com

Абдуллаева Хуршида Ахмадовна

Мирзаева Мунира Мухамадиевна

Студентки 2 курса факультета туризма

по направлению «Иностранный язык и литература»

Чирчикского государственного педагогического университета

Аннотация. *В данной статье рассматриваются тенденции появления новых слов в современном узбекском языке, причины их образования и пути проникновения в языковую систему. Неологизмы возникают в результате социальных, политических и технологических изменений, а также под влиянием глобализации. В статье анализируются лексические и семантические особенности новых слов и их влияние на культуру речи.*

Ключевые слова: новые слова, неологизм, узбекский язык, языковая система, обновление, лексика, глобализация.

**TENDENCIES OF THE EMERGENCE OF NEW WORDS IN THE MODERN
UZBEK LANGUAGE**

Ochilova Khursanoy Makhmudovna

Chirchik State Pedagogical University,

Acting Associate Professor of the Department of Tourism

ochilovaxursanoy26@gmail.com

Abdullayeva Khurshida Akhmadovna

Mirzayeva Munira Mukhamadiyevna

2nd-year students of the Faculty of Tourism,

majoring in "Foreign Language and Literature"

Chirchik State Pedagogical University

Annotation. *This article analyzes the tendencies of new word formation in modern Uzbek, the reasons for their emergence, and the ways they enter the linguistic system. Neologisms mainly appear due to social, political, and technological changes as well as globalization. The article also examines the lexical and semantic features of new words and their impact on language culture.*

Keywords: *new words, neologism, Uzbek language, linguistic system, renewal, lexicon, globalization.*

Kirish. So'nggi yillarda o'zbek tilining lug'at tarkibi jadal sur'atlarda boyib bormoqda. Bu jarayon, avvalo, jamiyat hayotining barcha sohalarida ro'y berayotgan o'zgarishlar, fan va texnikaning rivoji, axborot texnologiyalarining keng qo'llanilishi hamda global axborot maydonining kengayishi bilan uzviy bog'liqdir. Har qanday tilda yangi so'zlarning paydo bo'lishi tabiiy hodisa bo'lib, bu tilning doimo rivojlanayotgan, yangilanayotgan tizim ekanligidan dalolat beradi.

Zamonaviy o'zbek tilida so'nggi o'n yilliklarda "internet", "mobil ilova", "onlayn dars", "blogger", "startup", "breeding" kabi ko'plab yangi so'zlar paydo bo'ldi va faol nutq muomalasiga kirdi. Bu holat o'zbek tilining o'zlashuvchanligi, moslashuvchanligi va zamon bilan hamnafas rivojlanish qobiliyatini ko'rsatadi. Shu bilan birga, bu jarayon til madaniyati, milliy o'zlik va me'yor masalalariga ham bevosita ta'sir ko'rsatmoqda. Tilshunoslikda yangi so'zlarning paydo bo'lish tendensiyalarini o'rganish nafaqat leksik tizimni yangilash mexanizmini tahlil qilish, balki xalq tafakkurining, dunyoqarashining va kommunikativ ehtiyojlarining o'zgarishini ham aks ettiradi. Shu sababli mazkur maqola zamonaviy o'zbek tilida yangi so'zlarning shakllanish omillari, ularning tuzilishi va qo'llanish xususiyatlarini ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilishga bag'ishlanadi.

Asosiy qism. Muammoning qo'yilishi. Hozirgi davrda o'zbek tilining lug'at boyligi tez sur'atlarda o'zgarib, yangilanib bormoqda. Bu jarayon til tizimining tabiiy rivojlanish qonuniyatiga asoslanadi. Yangi so'zlarning paydo bo'lishi tilning zamonaviy talab va ehtiyojlarga moslashish, yangi tushuncha hamda hodisalarni ifodalash zarurati bilan bog'liq. Shu nuqtayi nazardan, zamonaviy o'zbek tili tizimida yangi so'zlarning shakllanish tendensiyalarini o'rganish, ularning kelib chiqish manbalari va til tizimidagi o'rni bugungi tilshunoslik oldidagi muhim ilmiy muammolardan biridir. Neologizmlarning ko'payishi tilni boyitish bilan birga, ba'zi hollarda muayyan muammolarni ham yuzaga keltirmoqda. Xususan, xorijiy so'zlarning me'yorsiz ishlatilishi, ularning o'zbekcha muqobillari mavjud bo'lsa-da, begona shaklda qo'llanilishi til madaniyati va me'yori masalalarida muammolar tug'diradi. Shu sababli yangi so'zlarning tildagi o'rni, ularning qabul qilinish mezonlari hamda xalq nutqiga singish jarayonlarini ilmiy asosda o'rganish dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Nazariy-metodologik asoslar. Yangi so'zlarning paydo bo'lish jarayonini o'rganishda bir necha nazariy yo'nalishlar va metodologik yondashuvlar muhim o'rin tutadi. Avvalo, tilshunoslikda neologizmlar nazariyasi asosiy ilmiy tayanch sifatida qaraladi. Ushbu nazariya tilning leksik tizimida yangilanish jarayonlarini, yangi birliklarning shakllanish mexanizmini va ularning semantik rivojlanishini tahlil qiladi.

O'zbek tilida yangi so'zlar ikki asosiy yo'l bilan paydo bo'ladi:

1. Ichki til resurslari orqali – ya'ni mavjud so'zlardan yangi birliklar yasash, ularning ma'nosini kengaytirish, birikmalar asosida yangi atamalar yaratish (masalan: dasturchi, raqamlashtirish, onlayn ta'lim).

2. Tashqi manbalar orqali – boshqa tillardan, ayniqsa ingliz va rus tillaridan o'zlashuvlar (masalan: marketing, blogger, startap, brend, kontent).

Metodologik jihatdan yangi so'zlarni tahlil qilishda quyidagi yondashuvlar qo'llaniladi:

- **Leksik-semantik tahlil** – yangi so'zlarning ma'nosi, qo'llanish sohasi va funksional xususiyatlarini aniqlash;
- **Etimologik yondashuv** – so'zlarning kelib chiqish manbasini va tarixiy ildizini o'rganish;
- **Sotsiolingvistik tahlil** – yangi so'zlarning jamiyatdagi ijtimoiy o'rni, ommaviy nutqda qo'llanish darajasi va ijtimoiy guruhlar tomonidan qabul qilinishini o'rganish;
- **Normativ-lingvistik yondashuv** – yangi so'zlarning adabiy til me'yorlariga mosligini baholash.

Shuningdek, zamonaviy o'zbek tilida neologizmlarning faol shakllanishiga globalizatsiya, ilm-fan taraqqiyoti, siyosiy tizimdagi o'zgarishlar va axborot texnologiyalarining kengayishi kabi omillar bevosita ta'sir ko'rsatmoqda. Internet va raqamli kommunikatsiya vositalari orqali yangi so'zlar nafaqat kirib keladi, balki tezda ommalashadi ham. Masalan, like, post, reklama, trend, kontent kabi so'zlar qisqa vaqt ichida keng nutq muomalasiga singib ketdi. Tilshunoslikda yangi so'zlarning paydo bo'lish

tendensiyalarini o'rganish nafaqat lingvistik, balki madaniy va ijtimoiy jarayonlarni anglash uchun ham muhimdir. Chunki har bir yangi so'z o'z davrining ijtimoiy-madaniy ko'rsatkichini ifodalaydi. Shuning uchun neologizmlar tahlili zamonaviy o'zbek tilining dinamikasi va rivojlanish istiqbolini aniqlashda nazariy-metodologik asos sifatida alohida ahamiyat kasb etadi.

Xulosa. Zamonaviy o'zbek tilida yangi so'zlarning paydo bo'lishi til tizimining tabiiy rivojlanish jarayonini ifodalaydi. Har bir yangi so'z jamiyatda yuz berayotgan siyosiy, ijtimoiy, madaniy va texnologik o'zgarishlarning bevosita aksidir. Neologizmlar tilning lug'at boyligini kengaytiradi, zamonaviy hayot hodisalarini ifodalash imkonini yaratadi va tilda yangilanish jarayonini tezlashtiradi. Yangi so'zlarning shakllanishida ichki va tashqi omillar o'zaro chambarchas bog'liq. Ichki omillar tilda mavjud so'z yasash modellari asosida yangi birliklar paydo bo'lishiga sabab bo'lsa, tashqi omillar — ayniqsa ingliz tili orqali kirib kelayotgan terminlar — o'zbek tilining xalqaro miqyosdagi taraqqiyot jarayonlariga moslashuvini ta'minlamoqda. Shu bilan birga, bu jarayon til madaniyati va me'yor masalalarini ham dolzarb qiladi.

Demak, neologizmlarni ilmiy asosda o'rganish, ularning leksik va semantik xususiyatlarini aniqlash, til tizimiga singish mexanizmini tahlil qilish o'zbek tilshunosligi oldidagi muhim ilmiy vazifalardan biridir. Yangi so'zlarning me'yoriylashtirilishi, o'zbek tilining ichki qonuniyatlariga mos holda rivojlantirilishi va ularning adabiy tilda to'g'ri qo'llanishini ta'minlash esa til siyosati va madaniy taraqqiyotning muhim yo'nalishidir. Yuqoridagilardan kelib chiqib aytish mumkinki, o'zbek tilining boyishi va zamonaviylashuvi bevosita yangi so'zlarning shakllanish tendensiyalariga bog'liqdir. Shunday ekan, har bir yangi so'z tildagi tarixiy merosni saqlagan holda, zamon bilan hamnafas rivojlanishiga xizmat qilishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov I.A. "Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch." – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
2. Jo'rayev M., Ahmedova M. "Hozirgi o'zbek adabiy tili." – Toshkent: Fan, 2019.
3. Madvaliyeva Z. "Tilshunoslikka kirish." – Toshkent: O'zbekiston milliy universiteti nashriyoti, 2020.
4. Nurmonov A. "O'zbek tilining leksikologiyasi." – Toshkent: O'zbekiston, 2017.
5. G'ulomov A., Asqarova M. "Hozirgi o'zbek tili (Leksikologiya va frazeologiya)." – Toshkent: Fan, 2018.
6. Yo'ldoshev M. "Til va jamiyat." – Toshkent: Fan, 2016.
7. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti qarori: "O'zbek tilining davlat tili sifatidagi nufuzini oshirish to'g'risida." – Toshkent, 2019-yil 21-oktabr.
8. Ziyayeva D. "Zamonaviy o'zbek tilidagi neologizmlar va ularning tilda tutgan o'rni." – Toshkent: TDPU ilmiy maqolalar to'plami, 2021.